[א]ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב: **גמ'** תנו רבנן אילו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר [1]והומת ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא כיצד [ב]משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה ת"ר [1]עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל [2]כי קבר [ג]מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום היא: כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו': תניא [ד]אומר ר"מ משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו: אמר ר' מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית אמר ליה רבא א"כ כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי: ולא זו בלבד כו': [ה]א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת ת"ל כי קבר תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה איכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין [ד]ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי אמר רב אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשאי דאיבעי ליה למימר כי קבור דליעבד ליה [ג]ארון תקברנו לא משמע ליה ונימא מדאיקבור צדיקי מנהגא בעלמא מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש [3]וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא [4]לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקברוה להוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא [ה]לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי אין דכתיב [5]אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל [ד]וקברו אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה [ה]האי צדיק הוא תיהוי ליה כפרה הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש לא יספדו ולא יקברו דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי למאי נפקא מינה [ו]דאמר לא תספדוה להוא גברא אי נמי [ח]לאפוקי מיורשין ת"ש [6]ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא לצדיקיא דמייקרי ברשיעייא תא שמע [7]בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי קאמר ליה לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך

ת"ש

תלישה לאו כלום היא. והא דאמרי' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פט.) דעפר הנדחת שרי דכתיב ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה וקבילה ושריפה לא דמי דעפר חשיב טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ: **קלילי** עלמא. יש גורסין [ז]קלי משום דאמר בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים לא תקלל דאמר ליכתוב לא תקל: **קבורה** משום בזיונא או משום כפרה. ע"כ איכא כפרה כדאמרי' לקמן (דף מז:) (בפ' ד' מיתות) כפרה מאימת הוי מכי חזו צערא דקיברא פורתא אלא אפי' אי איכא בזיונא וכפרה מיבעי ליה הי עיקר ול"ת והא איכא כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדתניא בשמעתין (לקמן מז.) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דאם כן אמאי לא כל כמיניה אלא בזיונא דמשפחתו אבל למת [ז]אית לו בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד: **לא** תקברוהו להוא גברא. והא דאמר בריש פ"ט דכתובות (דף פד.) דהמוכר קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי לאיקבריה בחד דוכתא[ח]: **הספידא** יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח.) אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לספדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה:

אבל

ולא היו מתאבלין. עליהן כדי שתהא בזיון כפרה להן אלא אוננין בלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד: **גמ' משהין אותו.** את גמר דינו ואין תולין אותו שחרית שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד: **אחד קושר ואחד מתיר.** כלומר אין שהות בינתים: **ת"ל [כי] קבור.** מריבויא משמע ליה דאף עץ בעי קבורה: **יצא זה.** מחובר שמחוסר קציצה אבל נעוץ מיהא הוי: **רבי יוסי אומר.** אף נעוץ מתמעט מן המשמעות הזה שמחוסר תלישה וקבורה: **לאו כלום היא.** אין כאן חסרון מעשה: **לשני תאומים כו'.** אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום: **קל ליט.** איני קל: **א"כ.** דקלני דמתני' לאו כינוי הוא אלא קל איני כבד אני מיבעי ליה: **קיל לי עלמא.** (אני) מכנה ואינו רוצה להזכיר כבידות בעצמו: **לגופה.** לומר שהמגדף בתלייה ומיניה ילפינן לאחריני: ה"ג **ת"ל כי קבר תקברנו.** מריבויא דריש כל המתים: **רמז לקבורה.** שאדם חייב לקבור את מתו: **דליעביד ליה ארון.** אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי. ופרכינן לימא ליה מרבויא דתקברנו. ומשני לא משמע ליה (א) לעכו"ם למהוי דרשה מרבויא: **ונימא מדאיקבור צדיקי.** אברהם יצחק ויעקב. ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: **ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה.** אלמא דעתו הסכימה. ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא: **וספדו לו.** באביה בן ירבעם כתיב ואחיה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב שביטל פרדסאות שהושיב אביו: **ולא יקברו.** ברשעים כתיב ומדלייט להו הכי ש"מ קבורה משמיא אסכימו עלה: **משום בזיונא הוא.** שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע: **או.** כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות: **לאו כל כמיניה.** דבזיון הוא לקרוביו: **הא אמר לא בעינא כפרה.** ואי נמי קברי ליה לא מתכפר: **לא יקברו.** ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם: ומשני לא ניחא להקב"ה דתיהוי להו כפרה לפי שאף על פתח קברם לא היו חוזרין: **א"נ לאפוקי מיורשין.** על כרחן שכר הספדנין. אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו לייתינן ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא לייתינן ליורשין לייתינן: **משהו לה לשרה.** עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק דמדכתיב ויבא אברהם מכלל דההיא שעתא לא הוה התם: **הנך בני יקרא נינהו.** בתמיה. והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו: **ולא יקברו.** ואי יקרא דחיי הוא והלא הנותרים יש בהן צדיקים: **והוי אדון יספדו לך.** לצדקיהו נאמר:

נבוה

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הל"ו ופ"א מהלכות אבל הל"ט [טור י"ד סי' שמה]:
לד ב מיי' פט"ו מהלכו' סנהדרין הלכה ז:
לה ג מיי' שם הלכה ט:
לו ד ה מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה א סמג עשין מד"ס ב טור ש"ע יו"ד סימן שמח סעיף ב וג' וסימן שסב סעיף א [וברב אלפס מו"ק פ"ג דף לט.]:
לז ו ז ח מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שמד סעיף ט וסעיף י:

◆

רבינו חננאל

דברים מהו דברים רבנן דקיסרי אמרי קילוסין: **כיצד** תולין אותו משקעין את הקורה כו'. ת"ר כיצד עושין משהין עד שקיעת החמה וגומרין (אותו) [את דינו] ומיד ממיתין אותו ואחר [כך] תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה וכשתולין אותו אין תולין אותו אלא בעץ תלוש שצריך לקוברו עמו בתפישתו (ואין) [ואם] מניחין אותו תלוי עוברין בלאו שנא' לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהים תלוי. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל השם פי' באין לחקור מה אמר בקללה ויאמרו כך וכך נמצא שם שמים מתברך בכינוי. אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו'. פירש אביי קל לית כלומר אין בו קלות בכאב ודחה רבא ואמר מי שאין בו קלות כובד יש בו אי הכי כבד עלי ראשי מבעי ליה ופירש רבא קליל לי עלמא כלומר הרוח תשש ונעשית קלה ומעוטה ואקשי' האי קללת מבעי ליה לגופיה ללמד כי המקלל את השם נתלה ודחי' א"כ הוה ליה למיכתב מקלל מדשני קרא וכתב קללת ש"מ מקלל וש"מ נמי רוחו של אדם נכאבת בזמן שנכאב אחד מן האברים ואמרינן ונימא האי קללת להכי הוא דאתא לכדרבא ולא שמעינן מינה דמקלל הוא ופרקינן א"כ הוה למיכתב קלת מאי קללת ש"מ תרתי ש"מ הא דרבא ש"מ דמקלל הוא: ולא המלין את הנתלה בלבד עובר בלאו אלא אפי' המלין מתו כר' יוחנן דאמר מדכתיב כי קבור שאין ת"ל תקברנו ומה ת"ל תקברנו לרבות שאר מתים ומדסמיך לא תלין ש"מ ללאו הוא דאתא איכא דאמרי אמר ר' יוחנן רמז לקבורת המת מן התורה מדכתיב תקברנו שאין ת"ל תקברנו אלא ללמד שחייב מן התורה לקבורת המת: **א"ל** שבור מלכא לרב חמא מנא לכו קבורה מן התורה שתק ולא אמר ליה ולא מידי ואמרינן הוה ליה למימר ליה מדכתיב כי קבור תקברנו ודחי' יכול למימר דעביד ארנו כלומר תתנהו בארון. קבורה בארץ מנא להו שאין ת"ל תקברנו ודריש אנן לא משמע ליה למלכא לימא ליה מדאיקבור אבות ומשה רבינו ואמרינן יכול למימר מנהגא בעלמא הוא וכן הא דכתיב בבנו של ירבעם וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר וכן לא יספדו לו ולא יקברו דרך מנהג העולם כי קאמרינן צוואה מנא לן. וק"ל

מסורת הש"ס

א) [תוספ' פ"ט], ב) [גי' הילקוט א"ר יוחנן מנין למלין את מתו שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נבלתו מנין שעובר אף בעשה ת"ל כי קבור תקברנו א"ר רמז לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מכאן רמז לקבורה], ג) [גי' הערוך ארנו וע"ש מ"ש בשם רב האי גאון], ד) וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר ואי אמרת כצ"ל, ה) האי דהוי צדיק כצ"ל, ו) עי' גי' מהרש"ם, ז) נ"א אין לו בזיון אם שוכב כו', ח) [וע"ע תוס' בכורות נב: ד"ה גאון].

◆

תורה אור השלם

1. וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ: דברים כא כב
2. לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יי׳ אלהיך נתן לך נחלה: דברים כא כג
3. וספדו לו כל ישראל וקברו אתו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל יי׳ אלהי ישראל בבית ירבעם: מלכים א יד יג
4. ממותי תחלאים ימתו לא יספדו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו ובחרב וברעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: ירמיהו טז ד
5. כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: קהלת ז כ
6. ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה: בראשית כג ב
7. בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי נאם יי׳: ירמיהו לד ה

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דליעביד ליה וכו' לא משמע ליה לשבור מלכא למהוי: